

Comediile muzicale (I)

Ideea de a pune în scenă în București o comedie muzicală, sugestia de a fi interpretată unui spectacol cu muzică, a fost a regizorului Soare Z. Soare, sfătuitorul meu din acel timp în ale teatrului. În repertoriul teatrelor de proză dintre cele două războaie nu se mai făcuseră la noi astfel de încercări. Profilul teatrelor de proză era destul de precis. Se jucau drame și comedii, în majoritate luate din repertoriul străin, în traduceri mai mult sau mai puțin satisfăcătoare, care reușeau să intereseze publicul datorită regiei, interpretărilor actoricești, de cele mai multe ori mult superioare textelor.

Într-o vară, mă aflu în străinătate într-o călătorie de studiu, așa cum obișnuim să fac în fiecare an după închiderea stagiunii. La Berlin m-am întâlnit cu Soare, cu care am colindat teatrele din acel oraș. Era epoca de glorie a teatrului german, în care mari regizori ca Barnowsky, Jessner și mai ales Max Reinhardt, înconjurați de actori excepționali ca Paul Wegener, Werner Krauss, Heinrich Georg, Pallemberg și actrițe ca Elisabeth Bergner, Käte Dorsch, Tilla Duriex, Grete Mosheim au ridicat nivelul teatrului german la o strălucire artistică recunoscută în toată lumea.

Printre spectacolele de mare succes din acea stagiune, succes de public și de casă, erau *Die schöne Helena*, cu muzica de Offenbach, pusă în scenă de Max Reinhardt cu o uluitoare fantezie comică, precum și comedia muzicală *Morgen geht uns gut* (Miine o să ne meargă bine), în care interpreții principali erau Grete Mosheim și Max Hansen, amândoi mari și cunoscuți actori ai teatrului condus de Max Reinhardt.

Foarte interesați și curioși să vedem acești actori de proză într-un spectacol cu muzică, Soare și cu mine am izbutit, după mari eforturi, să obținem bilete. Teatrul juca tot timpul cu casa închisă. Spectacolul ne-a cucerit, nu atât prin textul obișnuit al pieselor de bulevard de atunci sau prin agreabila muzică lui Benatzky, compozitor renumit, cât prin încântătoarele apariții ale lui Max Hansen, un fermecător june-prim comic, și ale Gretei Mosheim. O cunoșteam pe această actriță de teatru, o văzusem în roluri de dramă și de comedie. Îi admiram farmecul ingenuu, sensibilitatea și emotivitatea cu care-și trăia rolurile, finețea comicului. Eram apropiată ca fizic și ca gen de roluri de această iubită și populară actriță a teatrului german (este pînă în ziua de azi). Eu jucasem la București multe dintre rolurile jucate de ea la Berlin — *Șoarecele de biserică*, *Pygmalion*, *Absențe nemotivate* și multe alte comedii la modă în acea vreme. Pe Max Hansen nu-l mai văzusem jucînd, dar știam că este un cunoscut și apreciat actor de comedie. Nici unul dintre ei nu mai jucase într-o comedie muzicală. Publicul, cucerit, aplauda entuziast, încîntat să-și vadă actorii preferați prezentînd o nouă fațetă a talentului lor.

Astăzi este un lucru obișnuit ca un mare actor, fie el de dramă sau chiar de tragedie, să facă incursiuni în diferite genuri de artă, în care să arate varietatea gamei lui artistice, cîntînd, dansînd, sau făcînd pantomimă. Este o parte din farmecul și atracția meseriei de actor de a face variații pe instrumentul lui de muncă, de a cînta pe toate coardele talentului său artistic. De pildă, Laurence Olivier a cîntat și dansat în filmul *The Entertainer*, Jean Louis Barrault a făcut pantomimă în *Les enfants du Paradis*.

Leny Caler, în perioada comediilor muzicale...

În acea vreme, cel puțin la noi, nu se făcuseră asemenea încercări de a aduce variație, de a inova un gen de teatru vechi, consacrat. Cui i-ar fi trecut atunci prin gând să transforme, de exemplu, piesa lui Bernard Shaw *Pygmalion* într-un spectacol muzical? Sau piesele lui Shakespeare *Romeo și Julieta* (*West-side story*), *Femela îndărătnică* (*Kiss me, Kate*)? Spectacole cu muzică erau doar opereta și revista. Deși foarte frecventate și populare, mai ales revista, aceste spectacole erau considerate drept un gen de teatru minor și tratate cu oarecare dispreț chiar de acei care le frecventau mai asiduu.

Entuziasmați de comedia muzicală *Morgen geht uns gut*, am decis împreună cu Soare să prezentăm acest spectacol și la București. Pentru mine, încercarea de a cînta pe scenă însemna o dorință veche, un vis ce urma să se împlinescă, dorință și vis pe care le avusesem de copil. În casă la noi auzisem multă muzică de la tatăl meu. În tinerețe, tata făcuse studii muzicale în Rusia, la Mo-

ghilev, unde se născuse. Avea o splendidă voce de bariton și cîntase în diferite opere la Kiev, unde își petrecuse tinerețea. Ne povestea cu mare nostalgie de acele timpuri, de succesele și de aprecierea publicului, ne cînta fragmente din operele, din rolurile pe care le interpretase. Ne povestea, cu deosebită înflăcărare, de întâlnirea lui cu marile cîntăreți rus Șaliapin, pentru care avea o admirație fără margini. Ne spunea cu mîndrie că l-a cunoscut îndeaproape, că a avut fericirea să fie și el distribuit într-un rol în *Boris Godunov*, alături de Șaliapin, care cînta rolul lui Boris, cutremurător ca joc și ca voce. Tata ne vorbea despre el ore întregi, socotindu-l un geniu muzical, unul din puținii cîntăreți din lume de această calitate.

Eram atunci prea mică să mai fi auzit și din altă parte cine este Șaliapin. Am avut însă norocul, mult mai tîrziu, să-l văd și să-l aud la București, unde venise într-un turneu. Atunci mi-am amintit de spusele tatei, urmărind impresionată, cu adîncă emoție, intensitatea interpretării lui, care egala jocul marilor actori de tragedie. timbrul unic al vocii lui, știința lui muzicală, ușurința cu care-și modula vocea, emițînd acele sunete profunde, catifelate, vibrante, care nu păreau izvorîte dintr-un gîtlej omenesc ci dintr-un instrument necunoscut, ale cărui coarde numai Șaliapin știa să le stăpînească.

Moștenisem de la tata un firicel de voce, o corectă ureche muzicală și o mare pasiune pentru muzică. Stăteam nemîșcată lingă el cînd se așeza să cînte, acompaniîndu-se la armonium — pian nu aveam —, ascultam tăcută, plină de admirație, uitînd de joacă, de păpuși, de copii, de tot ceea ce atrage orice copil. Tata, observînd această înclinație a mea spre muzică, fericit, a început să se ocupe serios de educația mea muzicală. M-a învățat notele, m-a pus să fac game, primele exerciții ale unei culturi muzicale, pe care le prindeam destul de repede. Încîntat și mîndru de mine, tata îmi prevedea o glorioasă carieră de cîntăreață, de operă, bineînțeles. Spre regretul lui, și cred că și al meu, vocea mea n-a luat cu timpul dezvoltarea, amplexarea, forța necesară unei cîntărețe de operă. Eu, care nu cunoșteam ambițioasele planuri ale tatălui meu, eram mulțumită că aveam atîta voce ca să pot cînta cît și cînd îmi venea. Cîntam cu plăcere la orice ocazie, la orice oră din zi sau noapte. Cîntam pentru musafirii care veneau în casă, cîntam pentru familie, cîntam pentru mine cînd eram singură. Știam pe dinafară toate romanțele la modă pe atunci, cunoșteam toate tangourile și chiar cîntecele mai deochiate, fără să în-

teleg bine la acea vîrstă semnificația cuvintelor pe care le spuneam. Acest dar innăscut pe care l-am avut a fost de altminteri cheia ce mi-a deschis drumul și dorința spre meseria pentru care eram destinată.

Dacă opereta n-ar fi fost în agonie în momentul cînd întîmplările din viața mea de mai tirziu m-au îndreptat spre teatru, este probabil că aș fi jucat și cîntat în operetă. N-am visat, copil fiind, să joc odată alături de marele Leonard?

Intr-adevăr, primul spectacol pe care l-am văzut în viața mea a fost la Focșani, cu o operetă în care cînta Leonard, acel fermecător prinț al teatrului de operetă, care prin jocul, vocea lui caldă și splendoarea sa fizică m-a făcut în clipa aceea să nu-mi doresc altceva în viață decît să joc odată cu el și mai ales să cînt cu el. Dar Leonard, din păcate, n-a mai trăit mult. Odată cu el, a murit pentru un timp și opereta românească. Cu dispariția lui s-au risipit și visurile, și dorința mea de a mă dedica muzicii.

Cînd am început să fac teatru, pasionată de tot ce se poate realiza pe plan artistic în piesele de proză, am uitat de năzuințele din copilărie. De cîntat, cîntam cu aceeași plăcere în viața de toate zilele. În cercul de prieteni, de camarazi pe care-i aveam în primii ani de teatru, nu era seară să nu fiu solicitată să cînt. Nu mă lăsam prea mult rugată și cîntam ore întregi tot ce mi se cerea, muzică românească, compusă de compozitorii români din acea vreme — unii dintre ei extrem de talentați, Fernic, Elly Roman — sau șansonete franțuzești lansate de diseuzele franceze la Paris sau în turneu la noi, cum erau Nita-Jo, Lucienne Boyer.

Soare, care venea des la noi în casă, mă auzise de multe ori cîntînd. Îi plăcea felul meu de a cînta și timbrul vocii mele. Văzînd la Berlin spectacolul cu comedia muzicală *Morgen geht uns gut*, s-a gîndit că este un prilej să-mi pun în valoare acest dar. M-am lăsat ușor convinsă de el, îmi suridea ideea de a cînta într-o piesă. Întorși în țară, Soare a tradus imediat piesa. El cunoștea bine limba germană din anii de studiu pe care-i făcuse în Germania. A intitulat-o *Miky și Niky*, numele celor doi frați din piesă. În *Niky* l-a distribuit pe Timică, care era pe atunci în mare ascensiune artistică și pe care eu îl prețuiam mult ca partener. Pentru partea muzicală ne-am gîndit să ne adresăm unui tînar compozitor român, foarte talentat, ale cărui muzici melodioase erau cîntate de tot Bucureștiul. Așă am făcut cunoștință cu Elly Roman, de care m-a legat o frumoasă prietenie și o reciprocă apreciere

în anii de trînsă colaborare de-a lungul cărora am lansat cu succes melodice compuse de el: „O zi senină“, „Nu mai plînge, Baby“, „Norocul vine peste noapte“, și altele, rămase și azi în amintirea publicului.

De altfel, înainte de a-l cunoaște personal pe Elly Roman, știam și cîntam cîntecele lui, melodii care se potriveau cu vocea mea și cu felul meu de a interpreta. Atît pentru mine cît și pentru el, comedia pe care urma s-o punem în scenă era prima noastră manifestare de acest gen. El urma să dirijeze orchestra alcătuită de el și să se ocupe de partea muzicală a spectacolului. Alături de muzica originală, agreabilă a piesei, Elly Roman a scris o inspirată serenadă pentru mine, prima compoziție pe care i-am cîntat-o, cu un titlu sugestiv: „Vreau din întregul cer o sigură stea“. Elly Roman dirija în acea vreme o orchestră de muzică de dans la barul „Melody“, foarte frecventat de tineret și de amatorii de dans. Localul, așezat în centru, pe actualul bulevard Magheru, lîngă cinema „Patria“ de astăzi, era foarte elegant amenajat, iar orchestra excelentă de sub direcția lui Roman atrăgea seară de seară tot mai mult public. Îndrăgostită de dans, nu pierdeam prilejul de a mă duce foarte des după spectacol la „Melody“. Aveam diferite probleme de discutat cu Roman, dar nu uitam să-mi aduc și un partener de dans, cu care dansam neobosită ore întregi. Dansul sub toate formele, fie el modern sau clasic, m-a fascinat întotdeauna. Am urmărit și urmăresc și astăzi performanțele marilor dansatori înzestrați cu o subtilă grație aeriană și cu o tehnică impecabilă, obținute prin muncă istovitoare și voință îndrîjită.

Am început repetițiile primei noastre comedii muzicale, *Miky și Niky*, cu elan și bună dispoziție. Colectivul artistic era cucerit de ideea noastră. În piesă, în afară de Timică și de mine, mai jucau Willy Ronea, Silvia Dumitrescu, Marietta Deculescu. Cum era nevoie și de cîteva baltiste, au fost angajate în acest scop fete tinere de la conservator. Una dintre ele, o fată timidă, blondă, încîntătoare, mi-a atras de îndată atenția prin farmecul ce se degaja din toată ființa ei. O chema Maria Botta. Urma conservatorului și, dorînd să ia contact cu scena, se angajase pentru acel mic rol. Mai tirziu, Maria Botta a devenit marea actriță apreciată de oamenii de teatru și de public. Am admirat-o ca actriță și mi-a fost dragă ca om. M-a durut mult moartea ei, atît de timpurie...

Repetițiile piesei noastre se desfășurau într-un ritm vioi. Niciodată la o piesă de proză n-au fost actorii atît de veseli,

de bine dispuși. Noutatea spectacolului și mai cu seamă muzica ne dădeu mai mult elan și poftă de lucru. Pe mine m-a ajutat și îndrumat atunci Timică, cunosător în acest gen de spectacole cu muzică încă din anii de pe când juca în operele și reviste. M-a învățat cum să rostesc un cîntec, cum să fac pașii de dans, cum trebuie să lansez cîntecul stînd cu fața la public și fixînd un punct în fundul sălii. Acest lucru mi-a fost cel mai greu de realizat. Nu eram obișnuită să mă uit în sală în timp ce jucam și nu mă puteam hotărî să stau cu fața la public, să mă uit de pe scenă în gaura adîncă și neagră în care se afla publicul, acea masă necunoscută care m-a intimidat întotdeauna.

Destul de repede — fiindcă-mi plăcea — am prins tehnica spectacolului muzical. Am izbutit să schitez pașii de dans cît mai grațios cu putință și să cînt în ritmul orchestrei. Repetam neobosită mult peste orele de repetiții, pentru a-mi fixa cît mai precis ceea ce învățam. Soare, regizorul spectacolului, era multumit, de asemenea și Timică, partenerul și îndrumătorul meu în acest rol.

Actorii, camarazii din celelalte teatre, precum și oamenii de specialitate așteptau cu curiozitate, interes, dar și cu mare scepticism, încercarea noastră de a introduce un spectacol muzical într-un teatru de proză, deci un teatru „serios”. De îndată ce s-a anunțat premiera piesei, biletele au fost luate cu asalt, cum se spune, iar cîteva loji au fost reținute de oficialități. O piesă cu muzică, jucată și cîntată de Timică, de Ronea, de mine și de admirabilul ansamblu de comedie din teatru a atras mai multă lume decît la premierele obișnuite.

La repetiția generală, știind că în sală asistă directorul teatrului și mulți din actorii fruntași din trupă, toți cei care nu jucau, Aura Buzescu, Bulfinsky, Vraca, veniți din curiozitate să vadă cum ne vom descurca, am avut mai mult trac, decît la o adevărată premieră. Mi-am repetat rolul cu elanul și temperamentul de care dispuneam, căutînd să suplinesc astfel lipsa de experiență necesară unui spectacol muzical. Am cîntat fără să menajez nici o coardă a vocii mele neantrenate, mi-am dat osteneala să fac pașii de dans cît mai grațios, am jucat, am cîntat, am dansat cu mai multă aprindere decît repetasem pînă atunci și mai mult chiar decît cerea rolul. Voiam neapărat să trec cu bine acest examen și l-am trecut cu brio. Succesul la cei care erau în sală a fost indiscutabil, chiar și cei care erau mai puțin de acord cu acest gen de spectacol au aplaudat fără rezerve.

Dar, la sfîrșitul repetiției, am constatat îngrozită că nu mai ieșea nici un sunet din gîtul meu pus la acea grea încercare. Consternată, speriată, în panică, nu știam ce să cred, nu înțelegeam ce s-a întîmplat. Gîndul premierei care trebuia să aibă loc peste două zile mă inspăimînta atît de tare, incît afonia mea devenea tot mai acută. În jurul meu, directorul, regizorul, camarazii, îmi dădeau tot felul de sfaturi, îngrijorați de această neprevăzută întîmplare. Soare, disperat, enervat, a tras o înjurătură, așa cum numai el știa să injure, n-a stat mult pe gînduri, m-a luat pe sus într-o mașină și m-a dus la cei mai renumiți doctori orelști din oraș, colindînd de la unul la altul. Doctorii n-aveau alt sfat de dat decît să păstrez un repaus pînă îmi revine vocea, nu aveam decît o oboseală a cordelor vocale. Acest răspuns al doctorilor nu putea să ne satisfacă nici pe mine, nici pe Soare, care, grăbit cum era întotdeauna să termine spectacolele pe care le regiza și de care se plictisea pînă la sfîrșitul repetițiilor, se frămînta să găsească o soluție. Deodată, și-a amîntit de un bătrîn doctor al operii, care reparase în viața lui multe coarde vocale ale cîntăreților. Ne-am dus imediat la el, deși trecuse de mult ora de consultație. În vremea asta se făcuse noapte, era zece. Soare, fără o prea lungă introducere, i-a explicat ce s-a întîmplat și i-a cerut, pe un ton fără replică, să facă ce va putea cu mine ca în două zile să am voce și să pot cînta, premiera fiind anunțată și biletele vîndute. Bietul doctor, un om în vîrstă, a ascultat calm, răbdător, tonul de comandă al lui Soare, și înduioșat de privirea mea disperată și rugătoare, a făgăduit că-și va încerca toată știința, că va întrebuița toate metodele care nu dăduseră niciodată greș. Mi-a prescris odihnă totală și mi-a cerut ca două zile și dcuă nopți să nu scot nici un sunet. A venit de mai multe ori pe zi la mine, m-a pompat în nas și gît cu tot felul de medicamente, mi s-au pus cearcefuri ude în jurul patului, am fost îndopată cu tot felul de buline. M-am supus la toate fără să crîcnesc. Am petrecut acele zile și nopți cu ochii închiși, spunîndu-mi în gînd rolul și cîntecele. Soare mă vizita des, se informa de starea vocii mele, iar eu, cum nu puteam vorbi, mă uitam doar la el cerîndu-i cu privirea iertare pentru o vină pe care n-o aveam. Nu mi se întîmplase niciodată pînă atunci ca un spectacol să fie amînat din pricina mea. Acest gînd mă obosea, mă chinuia, dar, datorită promisiunilor și încurajărilor doctorului, am fost de acord ca premiera să aibă loc așa cum fusese anunțată.